

Z kroniki naukowej

REAKTYWOWANIE INSTYTUTU BAŁTYCKIEGO

Instytut Bałtycki ma za sobą dwa okresy działalności.

Pierwszy — to lata międzywojenne 1925—1939. Siedzibą Instytutu był wówczas Toruń. Instytut skupił dokoła siebie wielu wybitnych uczonych z całego kraju, organizował zjazdy i konferencje naukowe, mógł także poszczycić się bogatym dorobkiem wydawniczym. Problematyka badawcza ulegała stałemu rozszerzaniu: od zagadnień gospodarczych, narodowościowych i politycznych ówczesnych Prus Wschodnich i Pomorza Zachodniego do zagadnień morskich (żegluga, porty, handel morski) i skandynawskich, ze szczególnym uwzględnieniem stosunków polsko-skandynawskich. Od roku 1935 Instytut Bałtycki wydawał periodyk poświęcony historii, geografii i zagadnieniom gospodarczym Bałtyku i krajów skandynawskich, mianowicie „Baltic and Scandinavian Countries”.

Najazd hitlerowski przerwał pomyślny rozwój Instytutu. Podczas okupacji zginęło wielu spośród jego pracowników i współpracowników.

Bezpośrednio po wyzwoleniu, na początku 1945 r., Instytut Bałtycki podjął pracę pod dyrekcją dra Józefa Borowika. Wydział Pomoroznawczy mieścił się w Toruniu, Wydział Wydawniczy — w Bydgoszczy, Gospodarcze Archiwum Morskie — w Sopocie. Siedzibę Instytutu przeniesiono następnie do Gdańska. Z chwilą odzyskania przez Polskę ziem nadodrzańskich i nadbałtyckich Instytut stanął przed nowymi, poważnymi zadaniami. Na czoło problematyki badawczej wysunęły się sprawy wszechstronnego zagospodarowania województw nadbałtyckich i ustalenia głównych kierunków ich rozwoju. Publikacje Instytutu z tego zakresu dotyczyły zagadnień ekonomicznych, społecznych, osiedleńczych, kulturalnych Pomorza Wschodniego i Zachodniego, inne poświęcone były większym miastom na tym terenie (Gdańsk, Bydgoszcz, Elbląg) i sprawom morskim. Ukazały się również cenne, źródłowe opracowania dziejów Pomorza i stosunków polsko-niemieckich. Popularne były periodyki Instytutu (zwłaszcza „Jantar” i „Gospodarka Morska”).

Z działalności Instytutu wymienić trzeba także wydawnictwa kartograficzne, gromadzenie i uzupełnianie specjalnego zbioru bibliotecznego oraz opracowywanie wniosków i opinii naukowych dla potrzeb administracji i poszczególnych resortów. Przy Instytucie pracowały następujące Komisje Naukowe: Ekonomiczno-Morska, Prawno-Morska, Geograficzna, Gospodarcza, Historyczna i Kulturoznawcza.

W r. 1946 Instytut zorganizował oddział w Szczecinie.

Okres reorganizacji nauki polskiej (1950—51) przyniósł rozwiązanie Instytutu Bałtyckiego. Niektóre kierunki jego działalności przejęły inne placówki (np. zagadnienia gospodarki morskiej przejął Instytut Morski).

Długoletnia przerwa w pracach Instytutu odbiła się jednak niekorzystnie na stanie badań nauki polskiej w zakresie „problematyki bałtyckiej”, zahamowała również prace regionalne, jakie się rozwijały wokół Instytutu. Toteż w r. 1957 podjęto starania o reaktywowanie Instytutu Bałtyckiego. Dyskusja, przeprowadzona na łamach „Ziemi i Morza” i „Rejsów” zainteresowała i poruszyła opinię publiczną. Za ponownym powołaniem do życia zasłużonej placówki badawczo-naukowej i wydawniczej wypowiedział się zjazd organizacyjny TRZZ Okręgu Gdańskiego. Powołano Komitet Organizacyjny Instytutu Bałtyckiego, na którego czele stanął doc. dr Andrzej Bukowski. W dniu 23 kwietnia 1958 r. odbyła się w Gdańsku narada z udziałem szerokiego

grona naukowców (z wyższych uczelni gdańskich, Instytutu Historii Pomorza Zachodniego PAN, Instytutu Morskiego, Towarzystwa Naukowego Gdańskiego, Instytutu Spraw Międzynarodowych), działaczy społecznych Wybrzeża oraz przedstawicieli władz wojewódzkich, na której przeanalizowano wszechstronnie potrzebę i celowość powołania Instytutu Bałtyckiego. Rozważono zadania Instytutu w obecnej, zmienionej — w porównaniu do poprzedniego okresu działalności Instytutu — sytuacji organizacyjnej nauki polskiej, zakres jego ewentualnych prac badawczych oraz praktyczne możliwości działania. Zebrani na naradzie uznali potrzebę reaktywowania Instytutu Bałtyckiego jako instytucji naukowo-badawczej i wydawniczej, prowadzącej badania naukowe nad zagadnieniami Bałtyku, Wybrzeża i Pomorza, jak również powołanej do syntetyzowania i popularyzowania w kraju i za granicą wyników badań prowadzonych przez różne instytucje specjalistyczne i regionalne.

W efekcie decyzją Polskiej Akademii Nauk Instytut Bałtycki został na nowo powołany do życia, a w dniu 20 grudnia 1958 r. odbyło się w Gdańsku, w Ratuszu Staromiejskim, zebranie konstytucyjne Instytutu. Tym samym Instytut wszedł w trzeci okres swej działalności. Na czele Instytutu stoi obecnie, do momentu powołania dyrektora, Rada Naukowa, której przewodniczącym jest doc. dr Andrzej Bukowski, rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku. Instytut dzieli się na dwa wydziały: Wydział Pomorzoznawczy i Wydział Skandynawski. Badania nad problematyką skandynawską nawiążą do prac przedwojennych i stworzą pomost między nauką polską a krajów skandynawskich. Istnieje niewątpliwie pilna potrzeba nawiązania i rozwinięcia współpracy naukowej krajów nadbałtyckich wokół zagadnień Bałtyku, morza pokoju.

Instytut będzie placówką podporządkowaną Polskiej Akademii Nauk i przez nią finansowaną. Na rok 1959 w budżecie PAN przewidziana jest kwota ok. 1 miliona złotych na utrzymanie Instytutu. Pewną kwotę na pokrycie kosztów organizacyjnych przyznało Prezydium Wojewódzkiej Rady Naukowej w Gdańsku.

Plan bieżący i perspektywiczny Instytutu Bałtyckiego znajduje się w trakcie opracowywania. W zamiarach Rady Naukowej nie leży tworzenie licznego aparatu etatowego pracowników naukowych, lecz nawiązanie współpracy z naukowcami z różnych ośrodków kraju (przede wszystkim w postaci prac zleconych). Instytut projektuje także przeprowadzenie szeregu konferencji terenowych, na których praktycy wypowiedzieliby się co do tematyki badań i działalności naukowej Instytutu w aspekcie potrzeb praktyki. W zakresie wydawnictw przewiduje się opracowania monograficzne, książkowe, prace popularnonaukowe oraz wznowienie kwartalnika „Jantar”, organu Instytutu Bałtyckiego.

(Kw)